

А. Ю. Чабан

**ХЛІБОРОБСЬКІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ У
РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН**

У статті висвітлено хліборобські традиції українців, які проживають у Республіці Казахстан. Показано взаємовідносини українського та казахського народів на території спільного проживання. З'ясовано внесок українців у формування аграрного сектору економіки Казахстану.

Ключові слова: українська діаспора, Республіка Казахстан, хліборобські традиції, аграрний сектор.

In the article the tiller Ukrainian traditions residing in the Republic of Kazakhstan; shows the relationship between these two peoples living together in the territory; Ukrainian contribution to the formation of the agricultural sector of Kazakhstan. Traditional is a deep respect of Kazakhstan to the Ukrainian, whose hard work, hospitality so much done for the development of Kazakhstan. In the Republic of Kazakhstan tested regulatory framework in the area of relations with national minorities. In a full-blooded life of Ukrainian Diaspora in Kazakhstan occupies an important place grain-growing labor traditions Khlibodar that decades passed from generation to generation, and although times have changed radically, but still difficult to overestimate the contribution to the formation of Ukrainian agrarian sector of Kazakhstan.

Key words: Ukrainian diaspora, Kazakhstan, agricultural traditions, the agricultural sector.

Сучасне казахстанське суспільство вибрало в собі сотні народів, які впродовж тисячоліть населяли цю благодатну землю гірських вершин і безкрайніх степів, морів і гірських річок, найбагатших корисних копалин. Значний внесок у формування нинішнього Казахстану належить представникам України, які волею долі опинилися на прикаспійських та приаральських землях, Південному Уралі, Прииртишші. Дослідження цього аспекту і є метою запропонованої наукової розвідки.

Традиційною є глибока повага казахстанців до українців, які своєю сумлінною працею, господарністю, гостинністю так багато зробили для становлення Казахстану.

Так було наприкінці XVIII ст., коли на північно-казахстанських просторах з'явилися вислани до Сибіру вихідці з Лівобережної України, учасники гайдамацьких повстань. Саме в цей час тут відбувається перехід казахів від кочового способу життя до осілості. Не випадково і до цього часу серед казахів можна почути, що саме українці навчили казахів вирощувати хліб. Так було і в часи появи переселенців з України на початку XX ст. у період століпінської реформи. І особливо – в часи освоєння цілинних і перелогових земель.

Варто зазначити, що саме хліборобські традиції українців глибоко шановані серед казахстанців. Саме вони є тим неоціненним внеском України у перетворення Казахстану на важливий хліборобський регіон Центральної Азії. А ще українців Казахстану і народ цієї країни поєднує надзвичайно шанобливе ставлення до великого сина України – Тараса Григоровича Шевченка.

Для української діаспори Казахстану життя, творчість, сама постать Тараса Григоровича Шевченка завжди мали особливе, можна сказати, сакральне значення. У багатьох вихідців з України на генетичному рівні глибоко в серці відклалися геніальні пророчі слова Великого Кобзаря, народні пісні на його тексти. Сокровенною книгою для них став

шевченківський Кобзар, зачитаний до дірок, оскільки саме через нього, материнську коліскову більшість долучалася до рідної Батьківщини.

Народна пам'ять про Шевченка в Казахстані має особливий характер, оскільки не лише українські діаспоряни свято його поважають. Ім'я і творчість Кобзаря глибоко шановане і серед корінної етнічної спільноти – казахів. Саме його у казахстанському суспільстві вважають першим творцем національного образотворчого мистецтва, виразником дум і тривог близького за духом українського народу.

Тут Т. Г. Шевченко відбував своє майже десятилітнє заслання. Не випадково саме у Казахстані було споруджено у 1881 р. перший у світі пам'ятник Тарасу Шевченку, його іменем названі вулиці, місто – Форт-Шевченка. У Мангистауській області 38 чоловіків носять рідкісне в цих краях ім'я Тарас.

Хто ж вони – українці Казахстану?

У Казахстані, за даними статистичних органів, на початку XXI ст. проживало 460 тис. етнічних українців. Нині, за оперативними даними, їх кількість становить трохи більше 330 тис. Це третя за кількістю після казахів і росіян етнічна група громадян Казахстану. Слід відзначити, що кількість українців у країні рік від року скорочується. Так, за даними переписів, у 1939 р. було 658 тис. українців, 1959 р. – 762 тис., 1979 р. – 897 тис., 1989 р. – 896 тис., 1999 р. – 684 тис.

Найбільш чисельними є українські громади Костанайської, Акмолинської, Карагандинської, Актюбінської, Алматинської областей.

Скорочення чисельності етнічних українців об'єктивно зумовлений, оскільки відбувається старіння українського населення ранніх періодів еміграції, їх фізичне скорочення. Натомість відсутні масові переселення людей, як це було під час освоєння цілини. Однак, слід зазначити те, що частина українців у час останнього перепису населення записала себе росіянами. Це відбувається з певних життєвих причин: можливості набуття російського громадянства і переїхати на постійне місце проживання в Росію, необхідністю навчання дітей в російських вишах тощо.

Нинішні українці Казахстану – це представники різних груп переселенців, які різняться ступенем усвідомлення себе як українця, часом переселення, а також тим, з яких областей України вони прибули. Ті, хто прибув сюди із західних регіонів, більше тягнуться до України, підтримують курс нашої держави на євроінтеграцію. Вихідці зі східних та південних областей України більш схильні до співпраці нашої держави в межах СНД.

Перші українські поселенці на казахстанських землях з'явилися наприкінці XVIII ст., після придушення «Коліївщини», коли сюди були заслані в основному вихідці з Лівобережної України. Їх нащадки до цього часу проживають у Північно-Казахстанській області. Як правило, вони зберігають свою етнічну ідентичність. Тут функціонують українські об'єднання в місцях їх компактного проживання.

Значна частина українців Казахстану – це нащадки українських малоземельних селян, які переселилися на казахстанські землі наприкінці XIX ст. за дозволом царського уряду, а також на початку XX ст. унаслідок століпінської аграрної реформи. Переважно вони проживають у Західно-Казахстанській області, де також функціонує низка національно-культурних центрів, в основному у сільській місцевості.

Майже на всій території Казахстану проживають діти та внуки українців, що з'явилися на казахстанських землях у роки революційних подій 1917–1921 рр., у часи будівництва Турксибу, промислових підприємств республіки у 20–30-х рр. XX ст. Чимало етнічних українців залишилися в Казахстані з 40-х рр. минулого

століття, коли вони перебували в сталінських таборах. Нині значна частина їх проживає в Карагандинській області.

У роки Великої Вітчизняної війни до Казахстану було евакуйовано 200 промислових підприємств із України, навчальних закладів, а разом із ними і їх працівники, частина з яких залишилися тут після війни. Проживають вони в основному в промислових центрах (київська кондитерська фабрика, яка була евакуйована до Караганди, Київський національний університет – до Кзил-Орди, туди ж Сімферопольський медінститут тощо).

У 50–60-х рр. минулого століття на освоєння цілинних та перелогових земель прибуло понад 300 тис. вихідців із України. Значна частина з них залишилися в Казахстані. Більшість їх нині проживають в Костанайській, Акмолінській, Північно-Казахстанській, Павлодарській областях.

Незначна кількість етнічних українців прибула до Казахстану у 90-і рр. минулого століття. Це представники так-званої «шлюбної» та трудової еміграції.

За соціальним складом серед нинішніх українців переважають люди пенсійного віку, які прибули на освоєння цілинних та перелогових земель, а також онуки та діти раних періодів еміграції, що працюють у різноманітних галузях економіки Республіки Казахстан.

Варто зазначити, що із 234 новостворених цілинних радгоспів нашими земляками засновано – 94. 145 вихідців з України стали Героями Соціалістичної Праці. Серед них відомі на весь колишній Радянський Союз, назву хоча б окремих.

Горбань Мотрона Дмитрівна, родом з Голоківки, що в Чигиринському районі. З 1941 р. у Казахстані, більше сорока років працювала дояркою в Талди-Курганському буряковому радгоспі. Там і стала Героєм Соціалістичної Праці у 1966 р.

Дитюк Володимир Аврамович, родом із Харківщини. Прибув на освоєння цілинних земель Казахстану. Очолював тракторну бригаду. За доблесний труд у 1976 р. було присвоєно звання Героя Соціалістичної праці.

Довгаль Василь Павлович, представник другої хвилі українських переселенців, народився в Кустанайській області у 1919 р. Тривалий час очолював найбільший Федорівський район цієї області, в якому проживало близько 30 тис. українців. У 1957 р. став Героєм Соціалістичної Праці.

Єфименко Федір Лазарович, народився у 1923 р. на Полтавщині. У 1954 р. зібрав молодіжний загін у кількості 38 осіб і прибув у радгосп «Московський» Ціліноградської області. Одним із перших проклав першу борозну. За доблесну працю у 1957 р. удостоєний звання Герой Соціалістичної Праці.

Довжик Михайло Єгорович, 1928 року народження, бригадир тракторно-рільничої бригади радгоспу «Ярославський» Тургайської області. Прибув із Запорізької області, де народився у селі Шелюги. На цілині з 1954 р., прибув за комсомольського путівкою. Обирався депутатом Верховної Ради СРСР, Казахської РСР. Звання Героя присвоєно у 1972 р. На жаль, вже покійний.

Золотарьов Євген Михайлович, 1936 року народження. Народився в селі Халтурине на Полтавщині. З 1961 р. працював головним зоотехніком цілинного радгоспу, начальником районного управління сільського господарства, першим секретарем Ціліноградського райкому партії. Звання Героя присвоєно у 1972 р.

Кулик Михайло Сергійович, 1930 року народження, родом з Черкащини. Працював

механізатором в Кустанайській області. У 1967 р. присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці.

Мірошниченко Василь Семенович, родом з Херсонщини, 1899 р. народження. Голова колгоспу «Перше травня» Талди-Курганської області. Звання Героя Соціалістичної Праці присвоєно у 1948 р.

Моргун Федір Трохимович (1924–2008 рр.). Родом із села Іванівка, Донецької області. В Казахстані працював головою колгоспу ім. Толбухіна, Кокчетавської області, начальником крайового управління сільського господарства, першим секретарем Павлодарського обкому партії. Звання героя присвоєно у 1976 р.

Нечитайло Данило Іванович, народився на Харківщині. Тривалий час очолював відомий на весь Казахстан цілинний радгосп «Дальний». Під його керівництвом побудовано селище цілинників, закладено фруктовий сад, споруджено гідроелектростанцію, школу, лікарню. Звання Героя Соціалістичної Праці присвоєно у 1957 р.

Багато з них вже пішли із життя, але добра пам'ять про них залишається як серед цілинників, так і нинішніх казахстанців, про що доводилося неодноразово чути, перебуваючи в місцях цілинної слави.

Добре знані в Казахстані і багато інших етнічних українців. Насамперед до цього списку пошанування потрібно зарахувати:

Білинського Володимира Броніславовича, який народився у 1936 р. на Хмельниччині, добре знаного будівничого мостів на залізничних магістралях Казахстану. У свій час він очолював службу будівельного забезпечення Казахстану, кампанію «Меридіан».

Білика Анатолія Петровича – відомого казахстанського скульптора, (1928 р. народження), випускника Дніпропетровського художнього училища, автора значних скульптурних композицій в Караганді, Теміртау.

Галушака Саву Кириловича – вінничанина, колишнього голову Атбасарського райвиконкому, Ціліноградського краю, Героя Соціалістичної Праці. Нині покійного.

Гаркавця Олександра Миколайовича – відомого вченого-сходознавця, доктора наук, професора. Нині очолює центр з вивчення історії кипчаків АН Казахстану. Гаркавець О. М. – Заслужений журналіст України, лауреат Президентської премії Казахстану миру і духовної злагоди. Очолював український культурний центр м. Алмати.

Гаценка Миколу Антоновича, доктора технічних наук, професора, колишнього проректора з науки та міжнародних зв'язків Євразійського університету ім. Гумільова. Гаценко М. А. – автор більше 50 наукових праць, 40 винаходів.

Грицук Зиновія Никифоровича (1936–1997 рр.) – відомого лікаря, кандидата медичних наук. Працював головним лікарем Кайминської сільської лікарні, Акмолінської області, викладачем. Створив і був першим головою Акмолінського українського культурного центру.

Дорохову (Труш) Поліну Михайлівну (1938 р. народження) – викладача Казахського державного інституту театру і кіно, Заслуженого працівника культури України. Дорохова П. М. – відома виконавиця українських вокальних творів, керівник музичних студій в Алмати.

Дупленко Тамілу Михайлівну (1935 р. народження) – учительку українського навчального комплексу м. Астани. Заслужена учителька України.

Кирилюка Андрія Михайловича (1938 р. народження) – відомого лікаря, поета, керівника українського національно-культурного центру

Костанайської області, заслуженого працівника культури України.

Кияниціо Андрія Петровича (1911 р. народження) – вченого, письменника, публіциста, заслуженого працівника культури Казахської РСР. А. П. Кияниця – учасник Великої Вітчизняної війни. Очолював колектив провідної газети «Казахстанская правда», а також кафедру журналістики Алматинської вищої партійної школи.

Колінко Миколи Сергійовича (1935 р. народження) – відомого казахстанського журналіста, письменника, громадського діяча. Народився на Чернігівщині. У 1954 р. прибув на освоєння цілини. З того часу працював редактором ряду районних та обласних газет, у партійних та радянських органах.

Колотіліну Лію Петрівну – відомого казахстанського скульптора. Дитячі роки пройшли в Україні. Закінчила Дніпропетровське художнє училище. Автор сесії скульптурних портретів цілиників, монументальних робіт з історії Казахстану.

Кужеленко Ольгу Дмитрівну (1911 р. народження) – художника-портретиста, члена Співки художників Казахстану. Її картини експонуються в музеях Казахстану, України, приватних колекціях США, Франції, КНР.

Лизогуб Марію Сергіївну – заслуженого художника Казахстану, члена Співки художників колишнього СРСР. Творчість М. С. Лизогуб високо цінували П. Тичина, О. Корнійчук, Джамбул.

Макаренка Олексія Феодосійовича, кандидата історичних наук, доцента, Заслуженого працівника культури РК, Заслуженого журналіста України. Народився О. Ф. Макаренку у 1929 р. на Черкащині. В Казахстані працював у міській, обласній, республіканській пресі, викладав у Казахському держуніверситеті. Нині проживає у Підмосков'ї.

Нечитайла Григорія Васильовича – вченого правознавця, державного діяча. Працював заступником голови міськвиконкому Алмати, головою виконкому м. Актюбинська, заступник Наркома торгівлі Каз. РСР. До виходу на пенсію працював старшим науковим співробітником Інституту філософії і права АН Казахстану, кандидат наук.

Осика Юрія Івановича, 1949 року народження, доктора наук, професора. Його перу належить понад 100 наукових робіт. Нині на викладацькій роботі в м. Караганді.

Осипенка Миколу Миколайовича, (1945 р. народження), учителя, керівника дитячого танцювального колективу «Марічка». М. М. Осипенко – Заслужений діяч мистецтв України, очолює Алматинський український національно-культурний центр.

Стаднічука Івана Яковича (1913–2000 рр.) – одного із провідних художників Казахстану, члена співки художників СРСР. Створив власну школу майстрів пензля, учасник Великої Вітчизняної війни. Його роботи експонуються в Казахстані, Україні та в багатьох інших країнах.

Тарасенка Анатолія Володимировича (1939 р. народження), підприємця з м. Костаная, письменника, дослідника історії. Нині очолює поліграфічне підприємство «Печатный двор», Почесний консул України в Костанайській області, де проживає найбільша в Казахстані українська діаспора.

Томаровського Петра Федоровича – Героя Соціалістичної Праці, вченого, відомого в Казахстані організатора сільськогосподарського виробництва. Займався виведення нових сортів та вирощенням тютюну. Очолював відомий на весь Радянський Союз радгосп «Табаксовхоз». Помер у 1990 р.

Фаворську Ладуну Володимирівну – відомого вченого Казахстану, доктора наук, професора. Під її

керівництвом розроблено технологію отримання і виробництва скандію. Нині працює в інституті мінеральних ресурсів і сировини АН Республіки Казахстан.

Чернегу Тараса Андрійовича, народився в Казахстані, етнічний українець. Головний редактор газети «Українські новини», кандидат наук. Колишній директор української гімназії в м. Астана. Коли газета була під загрозою закриття, в час переходу столиці до Астани став її головним редактором, зберіг і примножив творчий доробок тижневика.

Шевченка Олександра Олексійовича (1927–2004 рр.) – відомого казахстанського художника, який до недавнього проживав у місті Семіпалатинськ. Його пензлю належать чимало художніх полотен із життя Казахстану та України. Навесні 2003 р., перебуваючи в Каневі, подарував музею Т. Шевченка свої роботи з життя Кобзаря в Казахстані.

З більшістю зазначених в цьому переліку непересічних особистостей мені довелося спілкуватися особисто, сприяти розквіту їх талантів, організувати поїздки до України, аби і там про них довідалися.

Хочу зазначити, що життя українців у Казахстані повнокровне і соціально захищене, власне як і представників інших національностей і народів. Цьому сприяє продумана політика державної влади, шанобливе ставлення, насамперед казахів – представників титульної нації до наших співвітчизників.

Однак це зовнішня сторона, хоча й надзвичайно важлива, та все ж не єдина. Існує багато й інших стержневих питань – родичі та близькі, які залишилися в Україні, з віком у них все менше бажання відвідати рідну землю.

До важливих проблем життя українців у Казахстані належить намір осмислення свого стану. Для багатьох українців, як вони вважають, Казахстан став другою Батьківщиною. А як ставиться до них Україна?

Саме про досить непрості взаємостосунки представників української діаспори зі своєю етнічною Батьківщиною присвячена прекрасна книга відомого українця Казахстану, Почесного консула України в Костанай, письменника, вченого – Анатолія Володимировича Тарасенка «Емігрант».

Мені доводилося спілкуватися з ним під час підготовки цього видання до друку. З яким трепетом і відповідальністю Анатолій Володимирович – автор майже десятка книг з унікальних проблем історії і сучасності – ставився до кожного речення своєї нової книги. Аби кого не образити, не чіпати політику, водночас показати весь спектр болю і турботи людини, яка проживає за межами своєї етнічної Батьківщини за те, щоб Україна ввійшла в коло цивілізованих і визнаних у світі держав.

Вважаю, і це підтверджують всі ті, хто встиг її прочитати, що ця книга – унікальна. Саме в тому прагненні осмислити досить непрості процеси соціального буття сучасної України і своє відношення до них українців, які проживають за її межами в нині суверенних державах.

Висловити всі почуття представників української діаспори можуть краще лише самі вони. Сьогодні обмежитися тільки культурологічними проблемами практично неможливо. Тому так багато чуємо запитань про внутрішню і зовнішню політику України від наших земляків під час зустрічей. Необхідно врахувати, що дуже часто до них доходить спотворена інформація. І одна справа, коли на досить гострі питання дають відповіді дипломати, представники української влади, і зовсім інше, коли – свої ж діаспоряни, такі як **Анатолій Володимирович Тарасенко, Андрій Михайлович Кирилук, Микола**

Федорович Дворщенко, Федір Леонтійович Клименко і сотні інших активістів, палких прихильників України. Серед них не лише етнічні українці, а й казах – **Булат Султанович Куанишев** – палкий патріот України, росіяни **Володимир Романович Гундарєв, Олександр Юрійович Тараков** та багато інших.

Нинішня українська діаспора дотримується активної життєвої позиції у казахстанському суспільстві. Чимало з них є депутатами обласних і районних масліхатів (місцевих представницьких органів влади), а Валерій Григорович **Вишниченко** і Юрій Євгенович **Тимошенко** обиралися депутатами Мажалісу Парламенту Республіки Казахстан.

Інформаційні запити представників української діаспори частково забезпечуються україномовною газетою «Українські новини». З 2004 р. на території Казахстану поширюються телепрограми українського супутникового каналу «Інтер-Плюс». При Посольстві тривалий час діяв інформаційно-культурний центр.

Більшість українців Казахстану за конфесійною належністю – християни. Свої релігійні потреби вони задовольняють переважно в приходах Російської Православної Церкви (РПЦ), Української Греко-Католицької Церкви (УКГЦ) (Астана, Караганда, Павлодар), Римо-Католицької Церкви (РКЦ), а також в протестантських громадах ЄХБ (Євангельських Християн Бapтистів), АСД (Адвентистів Сьомого Дня), ХВЄ (Християн Віри Євангельської), деяких інших.

У Республіці Казахстан відпрацьована нормативно-правова база у сфері взаємовідносин із національними меншинами. Всі вони об'єднані в Асоціацію народів Казахстану, яку очолює Президент країни Н. Назарбаєв. Ці питання регламентуються також законами РК «Про міграцію», «Про облаштування оралманів». В обласних центрах є умови для плідного функціонування УНКЦ. Більшість заходів, які проводяться українськими громадами, відбувається за підтримки та участі представників акіматів (адміністрацій) областей та міст Республіки.

Відповідно до затвердженої Національної програми «Закордонне українство» та Закону України «Про правовий статус закордонних українців», Посольство України в Республіці Казахстан проводить відповідну роботу із налагодження належної співпраці з українськими громадами, що діють в Казахстані. Існує дієвий контакт з усіма національно-культурними центрами в областях Республіки.

За ініціативи Посольства проведено цілий ряд заходів для задоволення національних, культурних, мовних запитів українців Казахстану. Дипмісія надає дієву допомогу згаданому українському навчальному комплексу. Працівники дипустанови сприяють виданню загальноказахстанської україномовної газети «Українські новини», редакція якої знаходилася в українському інформаційно-культурному центрі. Під особливою турботою посольства перебувають українські недільні школи, яким протягом лише 2002–2004 рр. передано понад 3,5 тис. примірників шкільних підручників, наочність. Ряду колективів художньої самодіяльності, які діють при УНКЦ подаровано комплекти національних концертних костюмів.

Нині в українських національно-культурних товариствах Казахстану традиційними стали шевченківські березини, творчі конкурси українського мистецтва, виставки, літературні вечори. Дипломати Посольства України у РК завжди були активними учасниками цих заходів. Мені особисто довелося

брати участь у шевченківських святах практично у всіх областях Казахстану, Яскраво, на високому художньо-естетичному рівні вони проходили у Павлодарі, Костанай, Рудному, Таразі, Алмати, Актау, Форті-Шевченко, Кзил-Орді, Караганді, Усть-Каменогорську, Семипалатинську. Урочисто, за участю представників владних структур країни шевченківські заходи відбуваються у столиці держави – Астані. Для їх проведення виділяються кращі зали, залучаються провідні мистецькі колективи.

Значний позитивний резонанс у казахстанському суспільстві викликало проведення у 2004 р. відзначення 190-ої річниці від дня народження Т. Г. Шевченка, Дня Незалежності України, 60-річчя визволення України від фашистських загарбників, 50-річчя початку освоєння цілинних та перелогових земель.

До значних подій із життя діаспори необхідно віднести також відкриття в Костанай Почесного консульства, поїздки делегацій ряду українських національно-культурних центрів на Черкащину і Чернігівщину, дітей в Івано-Франківську область, організований відпочинок дітей діаспори в міжнародному дитячому таборі «Артек». У травні 2005 р. журналісти провідних ЗМІ РК за сприяння Посольства відвідали Україну. Результатом їх поїздки стала публікація серії матеріалів у «Казахстанській правді», літературно-художньому журналі «Нива», телерепортажі на провідному казахстанському каналі «Хабар». Забезпечено виконання міжкурдової угоди між сторонами про навчання студентів з Казахстану у вищих навчальних закладах України. Схвально була прийнята видана Посольством книга «Українці Казахстану», три тисячі якої направлено в усі українські національно-культурні центри Казахстану.

Безумовно, організаторами всіх цих заходів, шевченківських урочистостей є українські національно-культурні центри.

Нині в республіці діє 22 обласних, районних та міських українських товариств. У 2004 р. відновлена діяльність Алматинської обласна організація. Тобто Українські національно-культурні центри діють практично в кожній області Казахстану. Координуючими центрами діяльності українських національно-культурних центрів (УНКЦ) є асоціація «Українці Казахстану», яку очолює Михайло Сергійович Парипса та «Рада українців Казахстану», яку очолює Юрій Євгенович Тимошенко.

Згуртування української діаспори частково забезпечується Громадською Радою при Посольстві, до складу якої входять представники УНКЦ, а також інші авторитетні казахстанці українського походження, які не є членами Асоціації та Ради. У Республіці Казахстан забезпечується належний рівень забезпечення політичних, соціальних, освітніх, культурних, мовних, інформаційних потреб етнічних українців. В РК працює єдиний в Центральній Азії український навчальний комплекс в Астані, до якого входять дитячий садок, гімназія та недільна школа, при УНКЦ працює п'ятнадцять недільних шкіл.

Таким чином, у повнокровному житті української діаспори у Казахстані важливе місце належить хліборобській праці, традиції хлібодарів, які десятиками років передаються із покоління у покоління, і хоча часи радикально змінилися, та все ж важко переоцінити той внесок українців у формування аграрного сектору економіки Казахстану.

